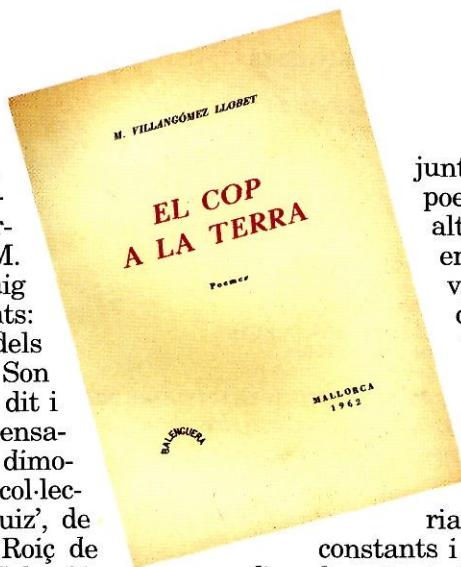

Moments de la història de la publicació d'*El cop a la terra*

per M. Villangómez Llobet

El primer moment, pel que fa a mi, es refereix a la inesperada recepció d'una carta procedent de Mallorca. Era del meu bon amic Josep M. Llompart i duia la data del 16 de maig de 1956. En copiaré uns fragments: "Crec que vaig dir-te qualche cosa dels projectes de l'Editorial 'Papeles de Son Armadans'. L'amic Cela, que en un dit i fet ha llançat una revista gairebé sensacional –per mi que té pacte amb el dimoni–, vol ara posar en circulació tres col·leccions de poesia: 'Colección Juan Ruiz', de poesia castellana, 'Col·lecció Juan Roig de Corella', de poesia catalana, i 'Colección Juan Rodríguez del Padrón', de poesia gallega. Personalment, l'empresa em sembla magnífica [...] Repasant els possibles noms per als primers volums de 'Joan Roig de Corella', hem pensat en tu. [...] Tu tens ara la paraula". Així va començar una llarga història d'una publicació. Vaig contestar que estava acabant un llibre i que, dins de poc temps, els hi podria oferir complet. La contestació d'en Llompart, que treballava amb el gran escriptor establert a Mallorca, no es va fer esperar: "La redacció dels 'Papeles', amb en Cela al front, et dona les gràcies de tot cor per la promesa de col·laboració a la 'Joan Roig de Corella'. La col·lecció s'iniciarà probablement cap allà al desembre –el temps de la calor no és bona època per treure llibres–, de manera que tens tot l'estiu i tardor per cercar títol al recull i revisar-lo bé". Per la carta es veu que el meu llibre, encara no acabat, necessitava un títol, cosa que a vegades comporta recerques i vacil·lacions. També convenia, en estar llest el conjunt de poemes, una bona revisió general, a fi d'acoblar-los i evitar repeticions o contradiccions. En Llompart, ben interessat en la col·lecció poètica i en la meua participació, em tornava a escriure el 6 de juny, és a dir, poc després d'una carta anterior, del 24 de maig. "No t'oblidis d'enviar-nos el teu llibre per a la 'Roig de Corella' tot d'una que el tenguis llest –sense que això vulgui dir que et donam pressa–. ¿Seria abusar demanar-te també un poema solt per als 'Papeles'?"

La segona etapa de la història comença quan vaig donar per acabat el llibre, i, ja amb el títol corresponent, el vaig enviar al meu amic. Creia que *El cop a la terra* ja estava complet, però encara hi vaig afegir un parell de poemes més, que entraven en la idea general del llibre, concebut des del principi com un con-

junt amb intencions unitàries. Un dels poemes era *La lluna*; no record quin altre l'acompanyava. El títol del llibre em va venir al cap suggerit per uns versos d'Antonio Machado: "Un golpe de ataúd en tierra es algo / perfectamente serio". Jo n'ampliava el sentit, però. El cop a la terra no era només aquest cop final. El començament de la vida també es podia representar pel cop –la naixença– de la caiguda involuntària al món. I entremig hi havia els

constants i costosos cops de l'aixada a la terra d'on el pagès, treballósament, arrancava el necessari per a la seua subsistència. Aquest darrer sentit esqueia en uns poemes que es referien a diferents aspectes de la vida camperola.

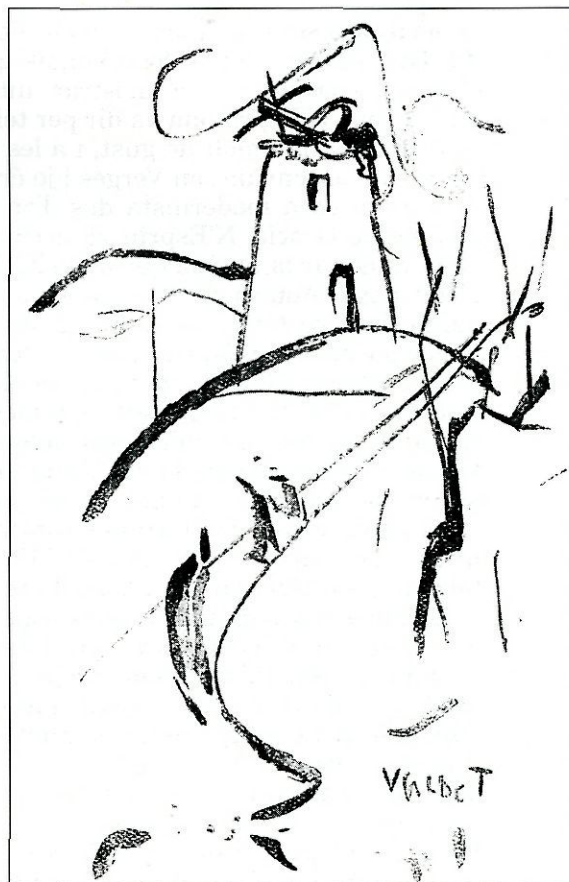
Confegesc aquesta narració amb les cartes alienes, ja que no guard còpia de les meues ni vaig prendre cap nota per al record. En Llompart va acusar rebuda de l'original del llibre amb data del 8 d'agost de 1956. Em deia, entre altres coses: "Parlem un poc de literatura. He llegit detengudament 'El cop a la terra'. El llibre, de punta a punta, m'ha semblat immillorable, tal volta el més reeixit que ha sortit de les teves mans. Aquesta mena de poesia rural –com tu l'anomenes– arriba a una fondària, a una puresa lírica, a una humanitat emocionada gairebé perdudes en aquesta època nostra de versos fets amb recepta. [...] En Moyà i tu significau, respectivament, una superació dins dues constants tradicionals de la lírica insular, el gust per la forma i la interpretació transcendent del paisatge. Llegint 'El cop a la terra' he hagut de pensar en el millor Costa i Llobera –el de les 'Horacianes', el del 'Crepuscle a la vora del Nil'– o en la Castella espiritualitzada d'Antonio Machado. Cantar la terra d'un és molt perillós. Sobretot quan s'és d'una terra fàcilment poetitzable, amb el tòpic a flor de pell. Tu, emperò, has sabut donar-nos una Eivissa inèdita, una Eivissa que hem après a comprendre a través dels teus versos i que sempre associarem al teu nom, com Sinera al de Salvador Espriu o Oleza al de Gabriel Miró. Te'n don la més cordial enhorabona. El llibre, és clar, ha estat aprovat i acceptat per l'il·lustre consistori dels 'Papeles'".

La col·lecció catalana s'havia d'iniciar amb uns poemes de Blai Bonet, *Comèdia*, i després hi anirien els meus. Encara m'escrivia l'amic Llompart el 20

d'abril de 1957: "Els teus poemes, efectivament, han agradat molt. Com a dada curiosa et diré que en Cela ha trobat ressonàncies dels poetes metafísics anglesos i que en Caballero Bonald els ha comparats a Rilke. Què et sembla? Esperam veure't prest per Mallorca. M'agradaria que hi donassis una lectura d'El cop a la terra, en presència dels assenyats barons de Ciutat". Vaig donar la lectura del meu llibre persistentment inèdit, no record en quina data; i el fet va tenir lloc al Círculo Mallorquí, en presència dels barons, dels amics, de força públic. Hi vaig trobar un poeta mallorquí de la meua generació, el diplomàtic Guillem Nadal, aleshores agregat cultural a l'Ambaixada de Bonn, amb qui vaig tenir una llarga conversació. Traductor al català de Mann i de Rilke, havia de morir encara jove. Aquella era la segona lectura d'uns versos meus al "Círcol", ara Parlament de la nostra Comunitat Autònoma. En Caballero Bonald hi va assistir en representació d'en Cela, que per aquells dies es trobava a Madrid. Ara no record si va presentar la

Villangómez a Formentor l'any 1959 amb Fuster i altres escriptors; el de la dreta és Llopart.

lectura en Jaume Vidal o si aquest important poeta, amic de feia anys, havia presentat la primera.

El cop a la terra va fer una parcial aparició a la revista *Papeles de Son Armadans*. Hi va guaitar de la mà de l'impagable amic Llopart, que va traduir-ne bellament dos poemes, *El vell* i *El combat*. Els versos originals i la seua versió castellana semblaven recordar que el projecte de publicació del llibre d'on procedien no s'havia oblidat. D'altra banda, eren una mostra més de la bona voluntat de l'editor i escriptor gallec i del poeta mallorquí. Amb tot, la publicació del meu llibre no anava per bon camí. Camilo José Cela m'escrivia una carta el 24 d'abril de 1957. Un paràgraf gens esperançador: "Me llega su amable carta del 6 y, con ella, los buenos ánimos que me da y que tan bien me vienen. Mil gracias. Las colecciones Joan Roig de Corella y Juan Rodríguez del Padrón ya veremos qué suerte corren. La de Juan Ruiz -lo digo con mayor pena que preocupación- no es buena. Nuestra distribución es un tanto torpe aún -confiemos en que algún día mejorará: ánimos y buena voluntad no nos faltan- y la poesía, no debemos engañarnos, no interesa al lector español. Pero no entra en mis proyectos cejar en la empresa acometida y creo que, con la ayuda de todos, las colecciones llegarán a ser una bella -y honesta- realidad. Ya veremos". La veritat va ser que de les col·leccions dels tres Joans només es va començar a publicar la del Joan castellà i no va passar del primer volum. Probablement a aquest llibre, de Gabriel Celaya, m'havia referit jo en la meua carta.

El cop a la terra encara dormia quan, el 1958, va ser conegut per dos amics poetes. Jo era a Barcelona i vaig quedar amb en Salvador Espriu per visi-

Revers d'una carta de Josep Maria Llopart, adreçada a Villangómez el 6 d'octubre de 1961.

També m'agradaria -ja dins un orde purament pràctic- que ens diguessis si tens dues còpies sobrades de l'original. Això ens estalviaria haver de fer-les per a la censura. No cal, però, que et preocupis. Si les tens, t'agraïrem que les envïis. Si no, ja les farem nosaltres.

He calculat que el llibre -comptant el pròleg possible- farà unes 80 pàgines. No és molt però està bé. De tot d'una havíem pensat afegir-hi, a títol de "altres poemes", alguns del segon llibre que donares a l'Anna. Pet i fet, però, hem considerat millor donar només "El cop a la terra", que és una unitat perfecta, i deixar intacte l'altre recull per a quan es presenti una nova oportunitat. Et sembla bé?

Amb motiu dels Jocs Florals, he passat uns dies a l'Alguer. Allò és un món fabulós. No te'n puc parlar ara perquè no acabaria mai.

Esper que em diguis coses. Mentrestant, i amb un afectuosíssim record de n'Encarna, t'abraça el teu sempre fidel amic,

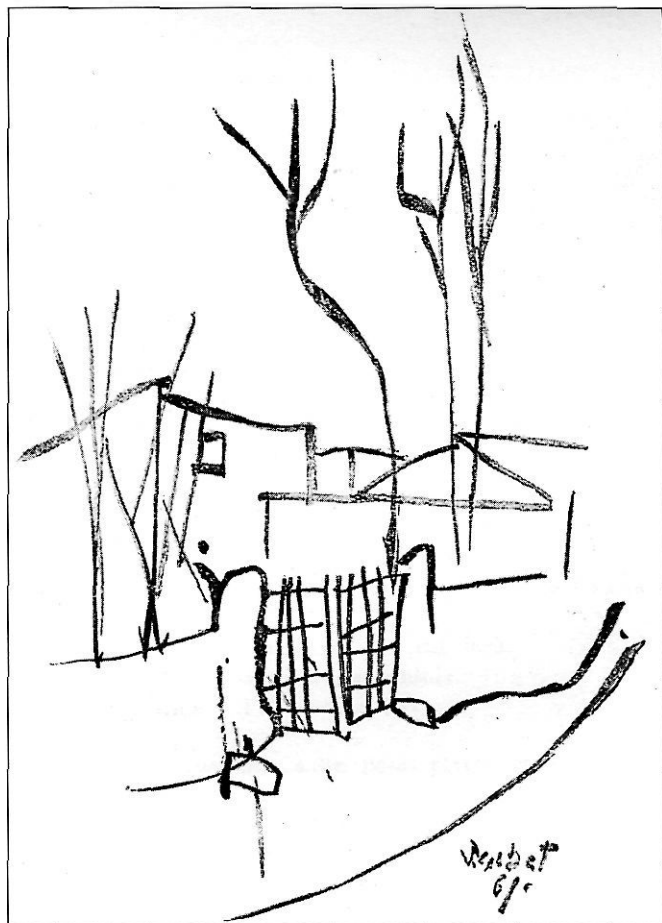
Josep Maria Llopart

tar-lo a casa seua. Jo duria el meu llibre encara inèdit. Ho vaig dir a l'amic Joan Vergés, que no coneixia el gran escriptor, i va mostrar interès a acompanyar-me. N'Espriu em va dir per telèfon que també el rebria amb molt de gust, i a les vuit de la tarda del dia assenyalat en Vergés i jo érem en aquella sala de la casa modernista des d'on es veia tot el passeig de Gràcia. N'Espriu va arribar poc després i ens va donar la notícia que Joan XXIII havia estat elegit papa. Aquest fet és el que em fa recordar en quina data va tenir lloc la visita. Jo vaig llegir els meus poemes i n'Espriu ens va llegir *La pell de brau*, llibre que encara no havia publicat. Entre les lectures, els comentaris i altres temes de conversació se'ns va fer mitjanit sense adonar-nos-en. En Vergés i jo ens acomiadàrem i anàrem tot seguit a fer un mos a algun establiment del centre.

La meua vida a Sant Miquel continuava normalment, curs darrere curs. Des de l'Editorial Moll es tornaren a interessar per algun llibre meu. Jo encara deixava reposar, amb poques esperances, *El cop a la terra*, en poder del gran novel·lista. Sense relació amb aquest llibre, havia preparat amb poemes de distintes èpoques un recull que es titulava *La miranda*. Estava organitzat en quatre seccions, i el títol de l'última, *D'adés i d'ahir*, va passar a ser, molt més endavant, el de tot un llibre. Vaig oferir *La miranda* a la benvolguda editorial mallorquina. Hi havia afegit un pròleg ben extens. El llibre va ser acceptat i es va publicar l'any 1958.

Esdeveniments de tota mena anaven omplint aquells anys que podrien semblar buits. El 1959 en Cela, en una generosa carta, m'invitava a les "Conversaciones poéticas" de Formentor, que ell va organitzar. Era una nova prova de l'amistat i el bon record amb què em distingia l'actiu escriptor. Vaig passar una inoblidable setmana del mes de maig en el luxós hotel i els seus jardins amb una nombrosa i molt selecta companyia, voltat d'homes de lletres per totes bandes. Una nova carta d'en Llompart del 8 de setembre d'aquell any em parlava encara de la publicació, dins la col·lecció catalana d'en Cela, de l'obra de Blai Bonet i de la meua: "Sembla que 'Comèdia' -per fi!!!- arriba a port. El llibre ja està aprovat per la censura i és molt probable que pels volts de Nadal estigui al carrer. Si aquesta primera experiència no resulta massa dramàtica, provarem, tot seguit, de treure 'El cop a la terra'. Com veus, no cal perdre les esperances". Jo ja les havia perdudes. Havia de començar a pensar en un altre editor. Feia massa temps que tenia el llibre aturat. D'altra banda, les quartilles amb uns poemes nous anaven agafant, una damunt l'altra, un cert gruix, i un llibre nou, que va acabar titulant-se *Declarat amb el vent*, s'anava perfilant. No el vaig acabar a Sant Miquel, on, els darrers mesos de la meua llarga estada, havia escrit amb menys intensitat. L'any 1959 deixava el poble i ja pel setembre d'aquell any començava a treballar a les Salines. Vivia a Vila i allí va quedar enllestit el meu darrer llibre de poesia pròpia.

L'assumpte de la publicació d'*El cop a la terra* no estava resolt. La solució va arribar a la fi, i va ser el mateix Josep M. Llompart qui me la va procurar. Com podeu veure, el meu amic ha set el

cronista d'aquesta història, així com, en bona part, el seu protagonista.

El poeta i crític mallorquí m'escribia el 6 d'octubre de 1961 una carta sorprenent, que significava un gir decisiu i l'entrada en l'últim capítol de la publicació del meu llibre. Deia així: "Diverses circumstàncies que qualche dia t'explicaré, han fet que deixi els 'Papeles de Son Armadans'. [...] És d'una altra cosa que et vull parlar: del teu llibre 'El cop a la terra'. Una mena de joiosa fatalitat em lliga a aquest aplec de poemes -el millor, per al meu gust, de tots els que has escrit-. Perquè ara, deixats els 'Papeles', treballo a can Moll. O sigui que finalment -mira per on-hauré d'intervenir en la publicació d'El cop', segon volum de la col·lecció 'Balenguera'. Es tracta, doncs, de posar fil a l'agulla perquè el llibre surti bé i aviat. Abans, però, he volgut demanar-te si recordes que, quan s'havia de publicar a la nonata -i ja no naixedora- col·lecció 'Roig de Corella', em vares demanar que li fes un pròleg i si, malgrat el temps que s'ha escolat, mantens la comanda. Per a mi seria un honor i un goig presentar aquests poemes per als quals sent una especial devoció".

Així mateix era per a mi un goig i un honor que en Llompart prologàs el meu llibre. Afegírem al volum el pròleg -una noble i subtil obra literària- i uns dibuixos molt bonics d'en Vicent Calbet, fets expressament per al llibre. I per fi va sortir a la llum *El cop a la terra*, dins la nova col·lecció de l'Editorial Moll, l'any 1962. El llibre següent ja esperava torn, i el 1963 -la separació entre les dates va ser forçosament ben petita- va aparèixer *Declarat amb el vent*. Per a la seua edició vaig recórrer a la Barcino, on el senyor Casacuberta m'esperava sempre amb els braços oberts, i la feina, en comparació amb els sis anys de duració de la del llibre anterior, va ser ràpida. ■